

FONTES MEMORIAE HUNGARIAE I. VARSÓBAN ŐRZÖTT MAGYAR VONATKOZÁSÚ OKLEVELEK (1350–1386)

Debrecen
2017

FONTES MEMORIAE HUNGARIAE I.

**VARSAE ANTIQVAE HUNGARICAE RELATIONVM
(1350–1386)**

FONTES MEMORIAE HUNGARIAE I.

SOROZATSZERKESZTŐ: BÁRÁNY ATTILA

A kiadványt támogatta a MTA–DE „Magyarország a középkori Európában”
Lendület Kutatócsoport (LP2014–13/2014)

<http://memhung.unideb.hu/>

Közzéteszi: Novák Ádám Tóth Péter közreműködésével.

Technikai szerkesztő:
Járom Kulturális Egyesület

Borító:

Erzsébet magyar és lengyel idősebb
királyné pecsétje, AGADW 4987.

Az elektronikus kiadásban közreműködött:
Sáfrány-Kálny Beatrix

Az okleveleket kivonatolta és lektorálta:
Tóth Orsolya

Az oklevelek átírásában közreműködött (1–11. és 23. sz.):
Tóth Péter

ISBN: 978-963-508-851-5
ISSN: 2560-0281

Kiadó:
MTA–DE „Magyarország a középkori Európában” Lendület Kutatócsoport

Felelős kiadó:
Bárány Attila

Debrecen, 2017.

Előszó

A Debreceni Egyetem Történelmi Intézetében több éve működik egy olyan kutatócsoport, amelynek résztvevői a középkori Magyar Királyság Európában elfoglalt helyét és az európai királyságokkal való kapcsolatait vizsgálták. A műhely kerete 2010–2012 között a Debreceni Egyetem kutatóegyetemi kutatócsoportja volt ([Memoria Regum – A középkori magyar királyok emlékei és emlékezete Európában](#)), Papp Imre vezetésével.

A munkacsoport 2014-től a Magyar Tudományos Akadémia Lendület-pályázatát elnyerve alakított MTA–Debreceni Egyetem „Lendület” munkacsoportot, „Magyarország a középkori Európában” címmel.¹

A kutatócsoport a Magyar Királyság Európában elfoglalt helyét, a róla élő képet, dinasztikus-diplomáciai kapcsolatrendszerét szeretné feltárni és forrásait bővíteni. Diplomáciai, kontaktológiai és Hungarica-kutatást végzünk külföldön. Folytatjuk a magyar uralkodókhöz kapcsolódó, Európában fellelhető források gyűjtését, az ún. „királyi emlékek” kutatását. Célunk, hogy az ún. „memoriae regum”, a „dinasztikus emlékezet” is része legyen a nemzeti kulturális örökségnek.

A feltárt forrásokat digitális, online adatbázisban rögzítjük. Mindazonáltal az okleveles anyag bizonyos részét, úgy véljük, elektronikus online kiadványban is közzé tesszük. Jelen kiadvány a kutatócsoport forráskiadványai sorozatának (*Fontes Memoriae Hungariae*) első kötete.

A középkori Magyarország diplomáciai kapcsolatrendszere nem ismerhető meg teljességében a Királysággal perszonálunióban álló, vagy rokon fejedelmek irányította országok európai kapcsolatai nélkül. Ezért kívánunk a középkori Magyar Királyság kutatásában szerepet játszó országok (pl. Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Románia) kutatóival együttműködni. Célunk, hogy közelebb hozzuk egymáshoz a középkori Magyar Királyság európai kutatóit, s rendszeres együttműködést és kommunikációt indítsunk útjára. A párbeszéd elindításában nagy szerepet játszott, hogy 2014-ben önálló nemzetközi szekciót szerveztünk a „Debrecen University Symposium”-on (*Learning, Intellect and Social Roles: the Changing Character of Aristocracy*), ahová német, cseh, lengyel, szlovák és romániai kutatókat hívtunk meg.

Kutatásaink sok szálon kapcsolódnak a Jagelló-korhoz, kutatócsoportunk tagja, Novák Ádám régóta foglalkozik a lengyelországi, Zsigmond- és Jagelló-kori diplomáciai iratokkal, és folytatott vizsgálatokat Varsóban (*Archivum*

¹ Ez a műhely vette fel a Memoria Hungariae nevet. A kutatócsoport névválasztása összecseng az egyetem másik, 2010-ben indult kutatócsoportjának névválasztásával. A “Magyar emlékezhelyek” kutatócsoport Pierre Nora “lieux de memoires” fogalmát helyezte magyar kontextusba, és jelölte ki kutatásainak főbb csapásirányát. Bővebben a DE Kutatóegyetemi Programjának [honlapján](#) olvashatnak erről.

Glówne Akt Dawnych). Azonban nem csupán az 1490 és 1526 közötti időszak Jagelló-diplomáciáját kutatjuk, hanem a lengyel szemszögből Jagelló-korszak magyarországi vonatkozásait is. Ebben a munkában rendkívül nagy segítséget kaptunk a lengyel-magyar kapcsolatok, és a lengyelországi Hungarica-kutatás meghatározó alakjától, Tóth Pétertől, akivel jelen sorok írójának volt alkalma együtt dolgozni a Miskolci Egyetemen. Tóth Péternek ezúton is hálás köszönetünket fejezzük ki önzetlen segítségéért.

2014-ben a leedszi International Medieval Congressen egy önálló szekciót szerveztünk a Jagelló-kori külkapcsolatok tárgyában (*The Jagellonian 'Empire' and European Diplomacy*). Kiváló munkakapcsolatot alakítottunk ki a Toruńi Kopernikusz Egyetemmel. Kutatócsoportunk tagja, Pósn László visszatérő előadója az *Ordines Militares Colloquia Torunensia*-nak. Az egyetem Történeti Intézetével (Instytut Historii i Archiwistykii, Uniwersytet Mikołaja Kopernika) közösen 2015-ben egy Jagelló-kori diplomáciatörténeti konferenciát szerveztünk, német, cseh, lengyel, szlovák kutatók bevonásával. (*The Jagiellonians in Europe: Dynastic Diplomacy and Foreign Relations / Die Jagiellonen in Europa: Dynastische Diplomatie und Außenbeziehungen*. A tanulmánykötet megjelent: *The Jagiellonians in Europe: Dynastic Diplomacy and Foreign Relations*. Edited by Attila Bárány, in co-operation with Balázs Antal Bacsa. Debrecen, 2016. Memoria Hungariae, 2.) Szoros kapcsolatot alakítottunk ki az Oxfordi Egyetemen, a Somerville College-ban működő Jagiellonians kutatócsoporttal (*The Jagiellonians: Dynasty, Memory and Identity in Central Europe*), a 2015-ös leedszi medievista konferencián közösen szerveztünk szekciókat. Kutatócsoportunk két tagja, Györkös Attila és jómagam 2016-ban előadott Oxfordban a Jagiellonians project által szervezett *Dynasty and Dynasticism (1400-1700)* című konferencián. A párbeszéd útjára indításában nagy szerepet játszott, hogy 2016-ban *The Image of States, Nations and Religions in Medieval and Early Modern Central and East Central Europe* címmel nemzetközi konferenciát rendeztünk, német, francia, cseh, lengyel, szerb, lett kutatók részvételével.

A közölt források jó része Zsigmond-, és (lengyel szemszögből nézve) Jagelló-kori (azaz 1386–87 utáni). Ennek részben az az oka, hogy a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kara Történelmi Intézetében több éve folyik Luxemburgi Zsigmondnak és korának kutatása: 1997-ben nemzetközi konferenciát tartottunk „Sigismund Tagung 1387-1997” címmel, ahol képviseltette magát a német kutatás – Jörg K. Hoensch előadása a Zsigmond-kutatás újabb útjait határozta meg („Schwerpunkte der Sigismund-Forschung nach 1945”) – illetve a magyar középkorkutatók közül Engel Pál és Kubinyi András is. (A konferencia tanulmánykötete néhány évvel később jelent meg: *Das Zeitalter König Sigmunds in Ungarn und im Deutschen Reich*. Hrsg. Tilmann Schmidt – Péter Gunst, Debrecen, 2000.) A Lendület-kutatócsoport munkatársai azóta

is több vonatkozásban is foglalkoztak a Zsigmond-korral, mi több, éppen a konstanzi zsinat időszakának szenteltek tanulmányokat. 2014 novemberében, a konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából konferenciát szerveztünk a zsinat és Magyarország kapcsolatát a középpontba állítva („Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et membris”), melynek tanulmányai magyar és idegen nyelven is megjelentek („Causa unionis, causa fidei, causa reformationis in capite et membris”. *Tanulmányok a konstanzi zsinat 600. évfordulója alkalmából*. Szerk. Bárány Attila – Pósan László. Debrecen, Printart-Press, 2014.; *Das Konzil von Konstanz und Ungarn*. Hrsg. von Attila Bárány unter Mitarbeit von Balázs Antal Bacsa. Debrecen, 2016. Memoria Hungariae, 1.)

A fenti eseményeken több alkalommal is felmerült az az igény, hogy a magyarországi vonatkozású, Lengyelországban őrzött okleveles anyag könnyebben kutatható legyen. Gyűjteményünk ezen – jogos – igénynek próbál eleget tenni. Úgy gondolom, a forráskiadvány elkészültéhez hozzájárult mindazon kutatók szellemi hozadéka, akik a konferenciáinkon előadtak és a tanulmányköteteinkben publikáltak, akikkel munkakapcsolatban állunk, vagy akik hozzászólásaikkal, megjegyzéseikkel segítették munkánkat.

Bárány Attila

kutatócsoport-vezető

Az MTA–DE „Magyarország a középkori Európában” Lendület Kutatócsoport

A Divéky Adorján által vezetett Varsói Magyar Intézet könyvtárának ex libris-e.

A könyvtár ma a DE BTK Történelmi Intézet Intézeti Könyvtárának része.

Bevezetés a Fontes Memoriae Hungariae sorozat *Varsóban őrzött magyar vonatkozású oklevelek* című kötet első füzetéhez (1350–1386)

Habsburg Albert király halálát követően 1439. október 27-én rövid időn belül újra koronás fő nélkül maradt a Magyar Királyság. Az országnagyok 1440 januárjában királyválasztó országgyűlést tartottak. 1440. január 18-án úgy döntöttek, hogy III. Ulászló lengyel királyt hívják meg a magyar trónra, s egy felhatalmazó oklevéllel Krakkóba menesztették küldötteiket. A történet széles körben ismert, az azonban kevésbé, hogy a döntést megfogalmazó oklevélre tizenhárom pecsét került. A megerősítők nevét az oklevél szövegébe nem foglalták bele, de pecsétjeik azonosítása révén meghatározható a királyválasztó bárók és főpapok személye. Az irat közel hatszáz évet követően is megőrizte mind a tizenhárom pecsétjét rendkívül ép formában, annak ellenére, hogy kifejezetten kalandos utat járt be. Az oklevél pecsétjeiről a millenniumi történeti szintézis, a Magyar Nemzet Történetének vonatkozó fejezete képet is közölt, az oklevél őrzési helyeként a moszkvai levéltárat megjelölve.²

A lengyel levéltárak történetében kevésbé jártas olvasónak szemet szúrhat: mit kerestek lengyel oklevelek a moszkvai levéltárban? A kérdés feloldására segítséggel hívhatjuk a magyar levéltártörténeti irodalmat. Közülük is elsősorban Divéky Adorján³ összefoglalása érdemel különösen nagy figyelmet, aki 1927-ben az öt éve szárnyat bontó Levéltári Közleményekben adott hírt a lengyel levéltárak általa megismert sorsáról.⁴ Ő maga 1909–1911 közötti – mai szemmel különösen hosszú – tanulmányútja során került közvetlen kapcsolatba a fontosabb lengyel könyv- és levéltárakkal. Tanulmányában igyekszik „általános képet” rajzolni az általa megismert magyar vonatkozású forrásokról. Külön fejezetekben ismertette átfogóan az egyes levéltárakat. Jelen helyütt számunkra csak

² *A magyar nemzet története.* I–X. Szerk. Szilágyi Sándor. Bp., 1894–98. IV. kötet, I. könyv, I. fejezet – [I. Ulászló megválasztása](#). A szóban forgó oklevelet a kötet harmadik füzetében találja az olvasó.

³ Divéky Adorján 1934–35-től a varsói Magyar Intézet igazgatója volt, majd 1939-ben a lengyel összeomlás után hazatért, és az akkor megalakuló Kelet-Európa Tanszék vezetője lett. A professzor a varsói intézet és saját könyvtárát is felajánlotta a tanszéknek, így azok ma a Történelmi Intézet részét képezik. Debrecenben 1950-ig, nyugdíjba vonulásáig oktatta a kelet-európai történelmet. Életére I. Kovács Endre nekrológiát a Századok hasábjain: Kovács Endre: †Divéky Adorján (1880–1965). [Századok](#) 99. (1965) 1390–1391. Vö. Mudrák József: A Bölcsészkar egykori professzora: Divéky Adorján. *Közlemények a Debreceni Tudományegyetem történetéből* 1. (2005) 24–26.

⁴ Divéky Adorján: A lengyelországi könyv- és levéltárak magyar vonatkozású kézirati anyaga. [Levéltári Közlemények](#) 5. (1927) 27–58. Vö. Dr. Seimienski József: A lengyel állami levéltárak. [Levéltári Közlemények](#) 8. (1930) 1–29. L. még. Fábian Istvánné: Lengyel levéltárakban. [Levéltári Szemle](#) 20. (1970) 1. szám 233–240.

a Varsói Régi Iratok Levéltárával foglalkozó rész érdekes. Lengyelország harmadik felosztását követően 1808-ban Frigyes Ágost varsói herceg szeptember 2-i dekrétumának kibocsájtásával vette kezdetét az ország állami levéltárainak megszervezése.⁵ A területi levéltárak anyaga ugyan többé-kevésbé épen maradt, de a kezdetben Krakkóban őrzött, majd Varsóba átszállított Krakkói Koronai Levéltárat (Arhiwum Koronne Krakowskie) az országot felosztó hatalmak széthordták. Legjelentősebb részét 1794-ben Alekszandr Vasziljevics Szuorov orosz tábornok Varsó bevétele után hadizsákmányként Szentpétervárra vitte, amit innen később átszállítottak az orosz külügyminisztérium moszkvai levéltárába. A középkori lengyel királyi oklevelek kutatásához tehát a századfordulón még az Orosz Birodalomba kellett utazni. Az első világháborút követően kirobbant lengyel-szovjet háborút az 1921. március 18-án aláírt rigai béke zárta le, melynek keretében a felek megállapodtak a Moszkvába hurcolt lengyel levéltári állagok visszaszolgáltatásáról.

Az országnagyok által megpecsételt Budán kiadott 1440. január 18-i oklevél tehát hosszú útra indult. A királyválasztó követek magukkal vitték Krakkóba, ahonnan a királyi levéltárat III. Zsigmond lengyel király idején (1587–1632) átszállították Varsóba. Más oklevelekkel együtt innen Szentpétervárra, majd Moszkvába szállították az orosz katonák. Varsóba 1921-et követően tért vissza. A szétzilált Krakkói Koronai Levéltárat itt – mai őrzőhelyén – a Varsói Régi Iratok Levéltárában más oklevélállagokkal együtt besorolták a Dokumenty pergaminowe, illetve a Dokumenty papierowe fondokba. Sokat látott oklevelünk értelemszerűen az előbbiben kapott helyet 9040 darab társával együtt.⁶ Ez az irategység öleli fel a Varsóban őrzött pergamen okleveleket a kezdetektől 1918-ig.

Míg maga az irat fél Európát bejárta, szövegét több ízben kiadták. Legújabb kiadása a Monumenta Poloniae Historica sorozat XII. kötetében kapott helyet.⁷ Időközben a Magyar Országos Levéltárban Pauler Gyula főigazgatósága idején (1874–1903) létrehozták a Mohács előtti oklevelek gyűjteményét, amelyet ma Diplomatikai Levéltárként ismerünk. Fekete Nagy Antal és Ila Bálint 1935-ös csehszlovákiai útja során pedig elkészültek a későbbi Diplomatikai Fényképgyűjtemény első darabjai, melynek bővítését Borsa Iván tűzte ki célul, és évek hosszú munkája során koordinálta az Országos Levéltáron kívül őrzött Mohács előtti oklevelek mikrofilmen való gyűjtését.⁸ Sokáig kellett várni,

⁵ Krajewska, Hanna: A Varsói Régi Iratok Levéltárának története és iratállománya. *Levéltári Szemle* 42. (1992) 81–86. 81.

⁶ Tóth Péter kutatási jelentéséből. Ügyiratszám: MNL OL Y szekció 12134/87.

⁷ *Monumenta mediæ ævi historica res gestas Poloniae illustrantia. Pomniki dziejowe wieków srednich do objasnienia rzeczy polskich sluzace.* Tom. I–XIX. Cracoviae, 1874–1927. XII. 409–411.

⁸ Borsa Iván: A Magyar Országos Levéltár középkori gyűjteményei. *Erdélyi Múzeum* 58. (1996) 314–321.

hogy lencsevégre kerüljenek a varsói oklevelek. 1987-ben Tóth Péter – akkor éppen a kaposvári Somogy Megyei Levéltár főlevéltárosaként – tett látogatást a varsói levéltárban és jelölte ki mikrofilmezésre a magyar vonatkozású okleveleket. Jelentéséhez magyar nyelvű regesztákat is csatolt, mind a 75 oklevélre vonatkozóan. Ezt követően a DF keresztségben a 288 959.–289 022., 289 127. és 292 993–293 002. számú jelzeteket kapták, kiragadott példánknak jelzete: 289 005.⁹ Az Országos Levéltár nemzetközileg is egyedülálló munkájának gyümölcseként a DL-DF anyaga 2009-től már online is kutatható.¹⁰ Mára a legtöbb középkorkutató kiindulási „kályhája” lett ez az adatbázis, mely ma már a Hungaricana rendszerén belül érhető el a modern kornak megfelelő köntösben.¹¹

A kutató mégsem veheti szemügyre ebben az adatbázisban oklevelünk pecsétjeit, mivel a mikrofilmek készítői csupán az iratok szövegét fotózták le. A hiányosság az ilyen úgynevezett sokpecsétes oklevelek kapcsán a legbosszantóbb, hiszen a forrás egyik fontos, sőt véleményünk szerint nélkülözhetetlen része marad a történeti elemzés parlagján. Erre Mályusz Elemér is felfigyelt, aki már 1957-ben megjelent társadalomtörténeti munkájába bevonta az 1440-es I. Ulászló magyar király koronázásához kapcsolódó okleveleket.¹² Közel teljes névsorát Engel Pál és Lővei Pál pontosította,¹³ Engel 1998-as archontológiai munkájába már a követséget küldő oklevelet is beemelte. Igaz, ő még csak az oklevélben név szerint megemlített követeket lajstromozta.

Perényi János tárnokmester működésének tanulmányozása közben akadunk rá erre az oklevélre. Az eredeti tanulmányozására pecséthasználatának vizsgálata kényszerített minket, ezért az MTA–DE „Magyarország a középkori Európában” Lendület Kutatócsoport támogatásával 2014. december első hetében Varsóba utaztunk, remélve, hogy a Varsói Régi Iratok Levéltárában testközelből vizsgáljuk meg az oklevelet. Sajnos azonban az egynél több pecsétet hordozó okleveleket nem szolgáltatják ki a lengyel levéltárosok. Ez részben örvendetes, hiszen így kevésbé sérülnek a becses iratok, viszont a személyes kutatás lehetősége is elvész. A levéltár reprográfiai szolgáltatását igénybe véve azonban egy-két

⁹ Törzsszámuk: [MNL OL X 9736](#).

¹⁰ Rác György az adatbázis történetét annak egy fontos állomásán foglalta össze. Rác György: A Magyar Országos Levéltárban őrzött 1526 előtti levéltári anyag épülő adatbázisa. Beszámoló és javaslat. In: *Tanulmányok Borsa Iván tiszteletére*. Szerk. Csukovits Enikő. Bp., 1998. 181–196. L. még Rác György: Előszó. In: *A Magyar Országos Levéltárban (MOL) a Mobács előtti gyűjteményekhez 1874–2008 között készült levéltári segédletek és oklevelek elektronikus feldolgozása (DL-DF 4.3.)* Bp., 2008.

¹¹ <https://archives.hungaricana.hu/hu/charters/>

¹² Mályusz Elemér: A magyar rendi állam Hunyadi korában I–II. *Századok* 91. (1957) 46–123. és 529–602. I. 76–78. 128. és 131. jegyz.

¹³ Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. In: *Arcanum DVD könyvtár IV. Családtörténet, heraldika, honismeret*. Bp., 2003. VII. fejezet 1440C–D.

hónapon belül már saját képernyőmön elemezhettem az oklevél pecsétjeit. S bár Perényi János pecsétjét ezen nem találtam – mivel a követek nem erősítették meg az oklevelet –, tizenhárom másik országnagy pecsétjét azonosíthattam, így kiderülhet, kik gondolták úgy 1440 januárjában, hogy Albert király utódja a Jagelló dinasztiából származó III. Ulászló lengyel király legyen.

A lengyel–magyar kapcsolatok története iránt mindkét ország kutatói élénk érdeklődést mutattak az elmúlt évszázadokban. Az újkori történetírók igyekeztek feltárni a közös diplomáciatörténet forrásait, szép számmal közöltek a lengyel levéltárakból középkori okleveleket Katonai Istvántól¹⁴ kezdve Wagner Károlyon¹⁵ át Fejér Györgyig.¹⁶ Lovcsányi Gyula 1886-ban a századok hasábjain tette közzé értékesítését a lengyel–magyar érintkezések középkori történetéről,¹⁷ s a legújabb korban is születtek munkák a két ország közös metszéspontjairól. Itt említhetjük Tóth Péter munkásságát,¹⁸ Bagi Dániel nemrégiben napvilágot látott kötetét,¹⁹ C. Tóth Norbert több résztanulmányát,²⁰ vagy Pósnán László elsősorban hadtörténeti munkáját,²¹ vagy a Petneki Áron nevével fémjelzett nemrégiben megren-

¹⁴ [Katona István: *Historia critica regum Hungariae. Ex fide domesticorum et exterorum scriptorum concinnata. Ordine I–XLII.* Pest, 1779–1817.](#)

¹⁵ [Wagner Károly: *Analecta Scepusii sacri et profani.* I–IV. Viena, 1774, Posonii–Cassoviae, 1778.](#)

¹⁶ [Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Tomus. I–XI. Edd. Georgius Fejér. Budae, 1829–1844.](#)

¹⁷ Lovcsányi Gyula: Adalékok a magyar–lengyel érintkezések történetéhez a mohácsi vész előtt. V. közlemény. [Századok 20.](#) (1886) 692–715.

¹⁸ Néhány kiragadott péda: Tóth Péter: Lengyel–magyar kapcsolatok a 11. század végéig a középkori hagyományban. [Limes: Nemzetpolitikai Szemle 20.](#) (2007) 5–21. Uő: *A lengyel Királyi Kancellária Libri Legationum sorozatának magyar vonatkozású iratai II. 1526–1541.* Miskolc, 2003.; Uő: Frangepán Ferenc és Perényi Péter követsége I. Zsigmond lengyel királyhoz. In: [Historia est...: Írások Kovács Béla köszöntésére.](#) Szerk. Csiffáry Gergely. Eger, 2002 411–424.; Uő: Késmárk és Szepesbéla határügye (1536–1540). [Borsod-Abaúj-Zemplén megye levéltári évkönyve 11.](#) (2002) 7–39.

¹⁹ Bagi Dániel: *Az Anjouk Krakkóban – Nagy Lajos lengyelországi uralmának belpolitikai kérdései.* Pécs, 2014. Számos, ide citálható munkája mellett ki kell emelnünk szervező munkájának eredményét, melynek keretében lengyel és magyar történészek kutatásai láttak napvilágot egy kötetben: *Hungaro-Polonica: Young Scholars on Medieval Polish–Hungarian Relations.* Szerk. Bagi Dániel, Barabás Gábor, Máté Zsolt. Pécs, 2016.

²⁰ C. Tóth Norbert: Az 1395. évi lengyel betörés. A lengyel–magyar kapcsolatok egy epizódja. In: *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére.* Szerk. Neumann Tibor, Rácz György. Bp.–Pilis-saba, 2009. 447–485.; C. Tóth Norbert: Zsigmond magyar és II. Ulászló király lengyel király személyes találkozási a lublói béke után (1412–1424). [Történelmi Szemle 56.](#) (2014) 3. szám 39–356.

²¹ Néhány kiragadott péda: Pósnán László: Zsigmond és a Német Lovagrend. [Hadtörténelmi Közlemények 111.](#) (1998) 630–656.; Uő: A magyarországi Jagellók és a Német Lovagrend Brandenburgi Albert nagymester idején (1511–1525). [Századok 150.](#) (2016) 387–406.; Uő: Magyar–porosz kereskedelmi kapcsolatok a középkorban. In: *Magyar Gazdaságtörténeti Évkönyv 2016: Válság – Kereskedelem.* Szerk. Kövér György, Pogány Ágnes, Weisz Boglárka. Bp., 2016. 303–332.

dezett időszaki kiállítást és annak katalógusát.²² A magyar levéltárak anyagából válogatott Stanisław Sroka is, melyből öt kötetnyi forrásközlés látott eddig napvilágot.²³ A téma aktualitását mutatja, hogy Oxfordban a Jagelló-dinasztiával foglalkozó kutatócsoport működik,²⁴ és ezen dinasztia diplomáciatörténetéről nemrégiben Kutatócsoportunk is egy nemzetközi konferenciát szervezett.²⁵

Ezért műhelyünk úgy gondolta, hogy a „Magyarország a középkori Európában” című online digitális forrásadatbázisában színes fotókon elérhetővé és kereshetővé teszi az összes magyar vonatkozású Varsóban őrzött oklevelet.²⁶ Adatbázisunk 2016-ban indult útjára és vált alkalmassá arra, hogy a kutatócsoport tagjai által végzett levéltári kutatások során gyűjtött, elsősorban külpolitikai dokumentumokat – melyek között találhatóak klasszikus értelemben vett Hungaricák is – ebben a rendszerben közöljük. Tesszük ezt mindazért, mert úgy véljük, a MTA támogatásával folytatott kutatások mindenki számára elérhetőek kell, hogy legyenek, ezzel pedig lehetőséget adunk primer források más szempontú vizsgálataihoz is. Az adatbázis nem forrásközlés, hanem elsődleges források közzététele képi formátumban, kereshető metaadatokkal ellátva. A kutatócsoport fogadóintézete a Debreceni Egyetem, egy integrált intézmény, így lehetőségünk van használni az Informatikai Kar technikai hátterét. Ez hosszútávú elérést biztosít, fenntartható, a regisztrált felhasználók számára ingyenes. A Debreceni Egyetem szerverén futó egyedi fejlesztésű, JAVA rendszerű alkalmazás képalapú adatbázis, melynek alapegységei a rekordok. Minden rekordot egy-egy képpel és 18 db metaadat-mezővel láttunk el, melyből tizenhárom darab kereshető. A rekordok a források provenienciája szerint kereshető halmazokba soroltak, az egyes rekordok összekapcsolhatóak, és a rendszer átjárhatóságot biztosít más online felületekkel, vagyis külső hivatkozások elhelyezésére ad lehetőséget.

A varsói anyag feltöltésekor lettünk arra figyelmesek, hogy az oklevelek jelentős része már kiadatott korábban lengyel, vagy magyar történetírók kezének köszönhetően. Többségük azonban nehezen hozzáférhető, s bár sok megtalálható online, vizsgálatukat ma már nehézkessé teszi a régies betűszedés, különö-

²² Közös úton – Budapest és Krakkó a középkorban. Időszaki kiállítás a Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeumában. 2016. március 19. – 2016. július 24. A katalógus megjelenés alatt.

²³ *Dokumenty polskie z archiwów dawnego Królestwa Węgier I–V*. Szerk. Stanisław Sroka. Kraków, 1998–2012.

²⁴ The Jagiellonians: Dynasty, Memory and Identity in Central Europe. <http://www.jagiellonians.com/>

²⁵ The Jagiellonians in Europe: Dynastic Diplomacy and Foreign Relations. Debrecen, 2015. április 10–11. A konferencia előadásainak írott változata azóta tanulmánykötetünkben látott napvilágot: *The Jagiellonians in Europe: Dynastic Diplomacy and Foreign Relations*. Edited by Attila Bárány, in co-operation with Balázs Antal Bacsa. Debrecen, 2016. *Memoria Hungariae*, 2.

²⁶ <http://lendulet.memhung.unideb.hu> 2. 2. 6. 2. Verziószám.

sen Maciej Dogiel *Codex diplomaticusa* esetében.²⁷ Ezért úgy döntöttünk, hogy az adatbázis rekordjaihoz csatoljuk az teljes oklevélszövegek modern átiratát, egy-egy bővebb fejreresztával ellátva, az oklevél külső jegyeinek ismertetését és kiadásainak helyeit is feltüntetve. Az anyagot négy korszakra osztottuk, és útjára indítjuk a Fontes Memoriae Hungariae forráskiadvány sorozatunkat, melynek első darabját tartja a kedves olvasó a kezében, vagyis látja a monitorán. A kiadványsorozat darabjai ugyanis csak online jelennek meg honlapunkon,²⁸ mivel szerves részét képezik az adatbázisnak, továbbá több hiperhivatkozást ágyaztunk be a jegyzetapparátusba, elsősorban az oklevelek korábbi kiadásainak online elérhetőségét jelezve. A Hungaricana adatbázisa lehetővé teszi, hogy az adott oklevél konkrét DF jelzetére irányítsuk az olvasót, így annak linkjét minden oklevél esetén a jelzet mögé beágyaztuk.²⁹ Az online forma tette nélkülözhetővé a név-, hely-, és tárgymutató készítését is. A személy- és helyneveket az adatbázis rekordjaiban külön mezőben fel is tüntettük, így azok alapján a keresést ott is elvégezhetik az érdeklődők.

Bár az oklevelek közzétételének célja nem elsősorban a forrásközlés, hanem a rendszerezés és elérhetővé tevés, meg kell jegyeznünk, hogy a DF adatbázisához képest több magyar vonatkozású oklevelet teszünk közzé gyűjtésünkben. Úgy gondoljuk ugyanis, hogy a törvényesen megválasztott vagy megkoronázott magyar királyok által kiadott oklevelek – különösen, ha ez az intulatióban fel is van tüntetve – igenis hungaricák.³⁰ Így például a tartalmában nem magyar relevanciájú, de I. Ulászló, Mátyás, II. Ulászló és II. Lajos által kiadott, DF-ből hiányzó varsói oklevelek is helyet kaptak a forrásadatbázisban. Különös tekintettel I. Ulászló királyra, akinek számos oklevele maradt fenn a levéltárban, jórésztük a lengyel királyi titkospecséttel megerősítve, de ismeretükben pontosítható pecséthasználata és itineráriuma is.³¹ Ezeket csupán regesztákban kívánjuk közzétenni, mellőzve a teljes szövegeket, az esetleges kiadásokat azonban feltüntetjük. Szerves részét képezi majd a forráskiadásnak az oklevelek pecsétjeinek leírása,

²⁷ [Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae. Tomus I. Edd. Dogiel, Marcina. Vilnae, 1758.](#)

²⁸ <http://memhung.unideb.hu/>

²⁹ A kiadványban található összes link mögötti tartalom letöltési ideje: 2017. április 23.

³⁰ A Hungarica fogalmára I. Viszket Zoltán–Zentai Katalin: A hungarikakutatás és a Magyar Országos Levéltárban őrzött hungarikajelentés-gyűjtemény. *Levéltári Szemle* 55. (2005) 41–57. Vö. Borsa Iván: A magyar medievisztika forráskérdései. *Levéltári Közlemények* 44–45. (1974), 103–121.; Borsa Iván: A hungarikakutatás aktuális kérdései. *Levéltári Szemle* 36. (1986), 2. szám 8–13.; Kollega Tarsoly István: Levéltári hungarika kutatás. *Levéltári Szemle* 42. (1992) 2. szám 40–52.

³¹ Vö. Novák Ádám: Additions to the itinerary and seals of King Władysław I of Hungary in the light of recent Hungarian research. *The Jagiellonians in Europe: Dynastic Diplomacy and Foreign Relations*. Edited by Attila Bárány, in co-operation with Balázs Antal Bacsa. Debrecen, 2016. (Memoria Hungariae, 2.) 41–55.

melyek képei az adatbázisban szintén megtekinthetők lesznek. Bízunk benne, hogy kiadványunk hasznos segédletét képezi majd történetírásunknak.

Debrecen, 2017. április 23.

Novák Ádám
szerkesztő